

Съпоставително езикознание

СПИСАНИЕ НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
XLIV, 2019, № 1

СЪДЪРЖАНИЕ

СЪПОСТАВИТЕЛНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

- Виктория Ал. Лазарева, Елена Ю. Иванова – Неопределенный
артиклъ при имени собственном в болгарском и итальянском языках:
нетривиальность и интерпретационный потенциал. 5

ТЕОРЕТИЧНИ ВЪПРОСИ НА ЕЗИКОЗНАНИЕТО

- Евгения Вучева – Теоретико-методологическа рамка за изучаването
на учтивостта 23

ДИСКУСИИ, ОБЗОРИ И НАУЧНИ СЪОБЩЕНИЯ

- Биргит Игла – Балкански паралели при заемане от ромски: *gàdžе < gadžó*
и *уко̀мева < gotí* 37
- Христина Г. Марку – Концепцията за глаголният вид в гръцкото езикознание:
развой и основни проблеми. 45
- Кунка Молле – Две (не)възможни тези, свързани с определеността 58

ПО ПОВОД НА ...

Димитър Веселинов – Термините <i>калвинизъм</i> и <i>калвинист</i> в българския, език	71
--	----

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

<i>Ж. Кръстева</i> . Устойчиви сравнения в българския и френския език (лингвистични и лингвокултурологични аспекти) (Стефана Калдиева-Захариева) ...	77
<i>Р. Лютакова</i> . Нова българска и румънска лексика след 1989 г. (Стефана Калдиева-Захариева)	82
<i>Y. Chankova</i> . Aspects of the theory of scrambling (Антония Бучуковска)	88
<i>Ю. Чакърова</i> . Ракурси на когнитивната лингвистика (Анна Баранова)	89
<i>М. Mihaljević</i> . Slavenska poredbena gramatika. 1. dio: Uvod i fonologija. 2002 s., XII+243; 2. dio: Morfologija, Prozodija, Slavenska pradomovina (Валентин Гешев)	93
<i>Л. Селимски</i> . Етюди по етимология и ономастика/Ludvig Selimski. Studia z etymologii i onomastyki (Христина Дейкова)	98
Общество. Думи. Съзнание. Юбилеен сборник в чест на езиковедите Ангел Пачев, Иван Касабов и Максим Стаменов (Татяна Александрова)	104

IN MEMORIAM

Иван Куцаров (1942–2019)	108
Цветан Йотов (1934–2019)	112

БИБЛИОГРАФИЯ

Соня Бояджиева – Български езиковедски дисертации за 2015 г.	115
---	-----

СОДЕРЖАНИЕ

СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Виктория Ал. Лазарева, Елена Ю. Иванова – Неопределенный артикль при имени собственном в болгарском и итальянском языках: нетривиальность и интерпретационный потенциал.	5
---	---

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ЯЗЫКОВЕДЕНИЯ

Евгения Вучева – Теоретико-методологические основы изучения вежливости.	23
--	----

ДИСКУССИИ, ОБЗОРЫ И НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ

Биргит Игла – Балканские параллели в процессе заимствования из языка ромá: <i>gadže</i> < <i>gadžo</i> и <i>у̀кѹмѐва</i> < <i>gomí</i>	37
Христина Г. Марку – Концепция о виде глагола в греческой лингвистике: развитие и основные проблемы.	45
Кунка Молле – О двух (не)возможных тезисах, связанных с определенностью.	58

ПО ПОВОДУ ...

Димитр Веселинов – Термины <i>кальвинизм</i> и <i>кальвинист</i> в болгарском языке.	71
---	----

РЕЦЕНЗИИ И АННОТАЦИИ

Ж. Крыстева. Устойчивые сравнения в българском и французском языках (лингвистические и лингвокультурологические аспекты) (Стефана Калдиева-Захариева).	77
Р. Лютакова. Новая болгарская и румынская лексика после 1989 г. (Стефана Калдиева-Захариева).	82
Y. Chankova. Aspects of the theory of scrambling (Антония Бучуковска).	88
Ю. Чакырова. Ракурсы когнитивной лингвистики (Анна Баранова).	89
M. Mihaljević. Slavenska poredbena gramatika. 1. dio: Uvod i fonologija. 2002 s., XII+243; 2. dio: Morfologija, Prozodija, Slavenska pradomovina (Валентин Гешев).	93
Л. Селимски. Этюды по этимологии и ономастике/Ludvig Selimski. Studia z etymologii i onomastyki (Христина Дейкова).	98
Общество. Слова. Сознание. Юбилейный сборник в честь языковедов Ангела Пачева, Ивана Касабова и Максима Стаменова (Татяна Александрова).	104

IN MEMORIAM

Иван Куцаров (1942–2019).	108
Цветан Йотов (1934–2019).	112

БИБЛИОГРАФИЯ

Соня Бояджиева – Болгарские языковедческие диссертации за 2015 г. ...	115
---	-----

CONTENTS

CONTRASTIVE STUDIES

- Victoriya Al. Lazareva, Elena Yu. Ivanova – The indefinite article with proper names in Bulgarian and Italian: non-triviality and interpretative potential. 5

PROBLEMS OF THEORETICAL LINGUISTICS

- Evgenia Vucheva – Theoretical-methodological framework for the study of politeness 23

DISCUSSIONS, REVIEWS AND ANNOUNCEMENTS

- Birgit Iglar – Balkan parallels in borrowing from Romani: *zàððice* < *gadžó* и *γκόμεινα* < *gomi* 37
- Hristina G. Marku – The concept of verbal aspect in Greek linguistics: development and major problems 45
- Kunka Mölle – Two (im)possible theses on definiteness 58

APROPOS OF ...

- Dimitar Vesselinov – On the terms *Calvinism* and *Calvinist* in Bulgarian. . . . 71

REVIEWS AND ANNOTATIONS

- Zh. Krasteva. Fixed comparison phrases in Bulgarian and French (linguistic and lingo-cultural aspects) (Stefana Kaldieva-Zaharieva). 77
- R. Lyutakova. New Bulgarian and Romanian lexis after 1989 (Stefana Kaldieva-Zaharieva) 82
- Y. Chankova. Aspects of the theory of scrambling (Antonina Buchukovska) . . . 88
- Yu. Chakarova. Aspects of Cognitive Linguistics (Anna Baranova) 89
- M. Mihaljević. Slavic contrastive grammar. Vol. 1: Introduction and. 2002 s., XII+243; vol. 2: Morphology, prosody and the Slavic homeland (Valentin Geshev) . . . 93
- L. Selimski. A study on etymology and onomastics/Ludvig Selimski. *Studia z etymologii i onomastyki* (Hristina Deykova) 98
- Society. Words. Consciousness. Festschrift in honour of the linguists Angel Pachev, Ivan Kassabov and Maxim Stamenov (Tatyana Alexandrova) 104

IN MEMORIAM

- Ivan Kucarov (1942–2019) 108
- Cvetan Yotov (1934–2019) 112

BIBLIOGRAPHY

- Sonya Boyadzhieva – Bulgarian linguistics dissertations for the year 2015 . . . 115

КОНЦЕПЦИЯТА ЗА ГЛАГОЛНИЯ ВИД В ГРЪЦКОТО ЕЗИКОЗНАНИЕ: РАЗВОЙ И ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ¹

Христина Марку

Тракийски университет „Демокрит“

В данной статье рассматривается развитие концепции о виде глагола и изучение категории глагольного вида в греческой лингвистике. Выделяются и описываются основные работы, касающиеся проблемы аспекта в греческом языке, с начала возникновения лингвистического интереса к данной категории до современных исследовательских поисков. Уделяется внимание трудам, способствующим преодолению традиционных грамматических подходов и классической грамматической терминологии в толковании и описании данной категории.

This article is devoted to the development of the conception of verbal aspect and to the description of this category in Greek linguistics. We pay attention to the main studies concerning the problem of the Greek verbal aspect by examining the place of the fundamental works from the beginning of the emergence of linguistic interest in this category, following the progressive development in this field. We emphasize the contributions to overcoming traditional grammatical approaches and classical grammatical terminology in the interpretation and description of the category.

Ключови думи: аспект, глаголна категория, гръцка лингвистика, аспектологични изследвания

Key words: aspect, verbal category, Greek linguistics, aspectology studies

1. Категорията вид на глагола като обект на внимание в гръцката лингвистика

Целта на статията е да проследи развоя на концепцията за глаголния вид в гръцката лингвистика от възникването на интереса към тази глаголна категория до съвременните езиковедски търсения, без амбицията да бъде изчерпателно представена историята на аспектологичните изследва-

¹ Настоящото изследване е осъществено в рамките на научноизследователския проект на тема „Балканските езици като еманация на етно-културната общност на Балканите (типология на глагола)“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ към МОН с договор за финансиране на научноизследователския проект № ДН 20/9/11.12.2017 г.

ния на гръцкия глагол. Ще се спрем на проявите на първоначален интерес към категорията вид и ще направим опит да очертаем парадигмата на основните подходи в гръцкото езикознание, като се спрем върху най-значимите приносни стъпки и върху най-важните проблеми, пред които се оказва изправена гръцката лингвистика. Хронологичното проследяване на развитието на концепцията за аспекта в граматичната литература се пресича с представянето на възловите въпроси на аспектологичната проблематика, а именно отношенията между категориите вид, време и начин на действие.

Парадоксален факт е, че откриването на категорията вид на глагола в езика, родил граматиката, става сравнително късно. На трудно поддаващите се на тълкуване аспектиални явления не е било отдавано подобаващото значение, поради различни причини в продължение на десетилетия те остават извън интереса и обсега на езиковедските изследвания. Мощната традиция на анализ на древногръцките глаголни категории още повече усложнява нещата, като засилва консерватизма, съпътстващ всяко граматично описание (Tsangalidis 2012: 1164). Съществуването на категорията е неподозирано и неосъзнавано, разликата между вид и време остава незабелязана до 19-и век.² Сравнително неотдавна гръцкото езикознание се заема с изучаването на глаголния вид наравно с останалите глаголни категории.

В съвременната гръцка лингвистика продължават усилията за преодоляване на инерцията на традиционната граматика и за всеобщо приемане на аспекта като категория, отделна от времето и начина на действие. Дори в най-скорошни научни публикации все още се налагат предварителни терминологични уточнения и подчертаване на разликата между граматичния вид и лексикалния начин на действие (Tsangalidis 2014: 425).

1.1. Праистория на интереса към аспектологичните явления

В Древна Гърция граматиката се обособява късно, през елинистичната епоха, но интересът към определени езикови явления съществува векове преди това (вж. Baudouin-Motsiou 2012). Аристотел (4-и в. пр.н.е.) пръв отделя някои класове глаголи, които днес могат да бъдат характеризирани като пределни и непределни, т.е. подразделя глаголите въз основа на начина на действие. В античността терминът „είδος“ (вид) се използва, за да обозначи разликите между първичните и производните основи и някои семантични групи глаголи, отчасти съответстващи на съвременното

² Този факт предполага, че видът се е развивал естествено, без каквато и да било намеса от „идеологически натоварени“ носители на езика и граматиги и без опити за корекция от страна на преписвачи или тълкуватели на текстове (Mozer 2009: 19).

групиране според начина на глаголното действие (Aktionsart) (Черткова/Chertkova 2005: 19).³

Аспектуални (в съвременния смисъл) разлики между глаголните форми в гръцкия език са отбелязвани от стоиците философи (философите на езика) и Аполоний Дискол⁴. В по-късните граматики разглеждането на глаголните форми като видо-временни постепенно бива изоставено, започват да се разглеждат само като временни, което предопределя налагането на „темпоралната“ традиция в учението за глагола не само в гръцката, но и в западноевропейската лингвистика (Черткова/Chertkova 2005: 19).

1.2. Историко-лингвистичен контекст

Преобладаващо е убеждението, че гръцкият език е запазил почти непокътната праиндоевропейската или поне протогръцката аспектуална система, а темпоралната система се развива по-късно. Редица автори подкрепят становището, че времето като граматична категория не съществува в омирическите текстове (вж. Mozer 2009: 141, 143). Според привържениците на противоположната теза няма данни за съществуване на аспект в праиндоевропейски. Въз основа на подробен анализ А. Мозер достига до извода, че първогръцкият език не е притежавал категориите вид и време (Mozer 2009: 256). В езика на Омир т.нар. „глаголни времена“ са много тясно свързани с начина на действие, но все още не може да се говори за глаголен вид. Морфологията на глагола през този период изразява единствено начин на действие. През следващата фаза на развитие на езика, върху основата на аспекта започва процес на създаване на система, който завършва през новогръцкия период. За аспект може да се говори едва през класическия период от развитието на гръцкия език. Граматикализацията на признаци, характерни за начина действие, довежда до обособяване на категорията вид. Трите глаголни основи (сегашна, аористна, перфектна) се разпростират, с малки изключения, върху всички глаголи (Mozer 2009: 259). През омирическия период започва оформянето и на темпоралната система. Тръгнал от морфологичното изразяване на лексикалната категория начин на действието (продължителност, повторителност, пределност)

³ Първото системно граматично описание на езика (Грамматическо изкуство, гр. Τέχνη γραμματικῆ) принадлежи на Дионисий Тракиец (Грамматик) и се отнася към 2–1 в. пр. н.е. Дионисий Тракиец се вписва в елинистичната традиция (Александрийската школа), повлиян е в голяма степен от Аристотел и стоиците – „философи на езика“ (Στωϊκοί φιλόσοφοι, „οι φιλόσοφοι τῆς γλώσσης“) и следва наложената от тях терминология. Категоризацията, осъществена от стоиците, в голяма степен се основава върху понятия, свързани с глаголни вид, макар че винаги се говори единствено за глаголни времена (Mozer 2009: 19). Вж. също Law 2003.

⁴ Аполоний Дискол (Ἀπολλώνιος ο Δύσκολος) – представител на Александрийската граматическа школа, живял през 2 в. от н.е., създател на синтаксиса, отбелязал връх в развитието на гръцката граматика.

и лексикалното изразяване на темпоралното подреждане на събитията, гръцкият глагол се движи в посока към системно морфологично изразяване на вида и времето чрез глаголни окончания. При все това, диахронното движение към постепенно налагане и господство на аспектиалните над темпоралните значения в системата на съвременния гръцки глагол като че ли остава незабелязано (Mozer 2007: 297–298). Единодушно е признанието за консервативността на традицията, наименованията на категориите трудно се подлагат на ревизия, въпреки съществените промени, настъпили в глаголната система на гръцкия език (Mozer 2007: 288, Tsangalidis 2012: 1164).

2. От традиционната граматика към съвременната лингвистика

Неосъзнаването на вида като граматична категория и смесването на глаголните категории вид, време и начин на действие е характерна черта дори на най-престижните новогръцки граматиките от 40-те години до края на 20-и век, сред които са граматиките на Манолис Триандафилидис (Triandafilidis 1941), „Новогръцки синтаксис“ на Ахилеас Дзардзанос (Dzardzanos 1946), известната „Граматика на новогръцкия език“ на А. Цопанакис (Tsopanakis 1994). Характерно за тях е натоварването на времената със значения от друг категориален характер. У посочените автори се споменават термини като „τρόπος ενέργειας“ (начин на действие), „ποιόν ενεργείας“ (характер на действието), „άποψη“ (вид), но не се обособява отделна глаголна категория.

2.1. В своята „Новогръцка граматика“ М. Триандафилидис улавя безпогрешно, че глаголните форми, наричани традиционно времена, „...изразяват не само кога става нещо във времето, [...] но и начина, т.е. дали действието трае един момент (много малко) или продължително“ (Triandafilidis 1941: 312). М. Триандафилидис свързва значенията ‘продължителност и повторителност’ (εξακολουθήση και επανάληψη) със сегашно време и имперфект, значенията ‘моментно траене’ (διάρκεια μιας στιγμής) и ‘по-голямо траене’ (μεγαλύτερη διάρκεια) се приписват на аориста. Но веднага предупреждава: „Не бива да се заблуждаваме от наименованията сегашна и аористна основа и да си представяме, че времената, образувани от тези две основи имат наистина значения на сегашно време и аорист. [...] Двете основи, независимо от глаголното време, което означават в изявительно наклонение, изразяват и различен начин на локализиране на действието във времето. Времената, образувани от сегашната основа, представят обикновено действието или състоянието в неговата продължителност [...], а времената, образувани от аористната основа, представят действието взето като цяло...“ (Triandafilidis 1941: 318–319). В

зависимост от „начина, по който действието се представя или възприема от говорещия“, се различават три вида времена: продължителни, кратки (моментни) и свършени (перфектни) (Triandafilidis 1941: 312–313). Предложената от Триандафилидис терминология не се приема по различни причини: защото не се изяснява подходящо, защото не е сметната за важна за учебния процес или просто защото не успява да пробие измежду останалата „непрозрачна“ терминология на системата „време–вид–наклонение“ (Tsangalidis 2014: 416).

2.2. Показателно е смесването на аспектиални, лексикални и темпорални стойности в „Новогръцки синтаксис“ на Ахилеас Дзардзанос (Α. Τζάρτζανος, Νεοελληνική Σύνταξις (της κοινής Δημοτικής), Τόμος Α' (1946), Β' (1953). „Глаголните времена са глаголни форми или глаголни перифрази, които показват първо темпоралната степен, върху която говорещият поставя означаваното от глагола действие, т.е. форми, показващи първо миналото, настоящето и бъдещето. [...] И второ, начина на представяне от говорещия, а именно развитие или продължителност, съгъстеност или цялостност, завършеност на действието“ (Dzardzanos 1996: 256). Според Α. Дзардзанос сегашната основа изразява прогресивност, т.е., действието е представено като продължително или повторително, а аористната основа представя действието като „συμπτυγμένο“ (сгъстено), „εν συνόψει“ (обобщено), „παρμένο στο σύνολό του“ (взето в неговата цялост). Дзардзанос описва една тричленна система, базирана върху понятието „τρόπος“ (начин), състояща се от „τρόπος του εξελισσόμενου“ (прогресивен начин), „τρόπος του συμπτυγμένου ή του συνολτικού“ (сгъстен или кратък начин) και „τρόπος του τετελεσμένου“ („перфектов“ начин).

2.3. Подобно на Α. Дзардзанос, в своята „Новогръцка граматика“ Α. Цопанакис (Tsopanakis 1994) също приписва чисто аспектиални категориални признаци на значенията на отделните глаголни времена. Като „оттенъци на сегашното време“ са посочени характеристиките: „συνέχεια και επανάληψη“ (продължение и повторение), както и „διάρκεια“ (продължителност). Аористът е „моментно време“ с частни значения „свършеност“ или „краткост“ и „може да изразява нещо, което трае малко или нещо, което се е повторило много пъти“ (1994: 365).

2.4. Първият сериозен опит за анализ на категорията глаголен вид е представен в „Синхронна граматика на новогръцкия език“ и принадлежи на Γ. Бабиниотис и Π. Кондос (Babiniotis, Kontos 1967). Авторите използват термина „ποιόν ενέργειας“ (качество, характер на действието) и различават „ατελές και τέλειο ποίον ενέργειας“ (несвършен и свършен характер на действието).

2.5. За разлика от гръцките граматисти, чуждите изследователи на новогръцкия език подчертават наличието на строга аспектиална опозиция и нейната обуславяща роля в системата на новогръцкия глагол. В своя труд „Новогръцки език“ (Mirambel 1988) А. Мирамбел подчертава, че „всяка новогръцка глаголна форма съдържа задължително един „аспект“, изразен чрез основата – представяне на пространството, в което се развива действието или в което е поставено състоянието, изразени с глагола“ (Mirambel 1988: 117). Мирамбел отбелязва, че глаголният вид в новогръцкия език се изразява под формата на опозиция от стойности, съчетани и организирани в система. При това тези стойности не са просто различни, те са винаги и задължително противоположни, а противопоставянето между тях е двуполарно: „от едната страна се намира понятието за продължително развитие на действието или на неговото намаляване, от друга – понятието за отсъствие на развитие или за моментно действие“ (Mirambel 1988: 118).

2.6. В „Бележки за начините на действие (видове) в новогръцкия език“ (Tonnet 1986: 15–20) А. Тонне се присъединява към авторите, които обръщат внимание на факта, че глаголните основи не изразяват темпорална локализираност на глаголното действие. Той говори за субективно възприемане на действието чрез „така наречените видове“, които могат да бъдат сравнение с различни гледни точки на действителността (Tonnet 1986: 15).

2.7. За два основни вида се говори и в „Граматиката на новогръцки език“ на Х. Клерис и Г. Бабиньотис (Klairis, Babiniotis 2005), макар че авторите не са категорични в изключването на характера на действието, изразяван от перфекта (συντελεσμένο ποίον ενεργείας), а оставят проблема отворен. Отбелязват, че избират средно решение: „перфектността“ се възприема като отделна категория, включена към категорията на аспекта със забележката, че притежава признаци, отличаващи я както от вида, така и от времето (Klairis, Babiniotis 2005: 461). Заслужава обаче внимание фактът, че те приемат обуславящата роля на аспектиалните стойности в гръцкия език над темпоралните. За разграничаването на лексикалното значение на глагола (Aktionsart) от морфологичната категория вид на глагола двамата автори предлагат термините „лексикален и граматичен характер на действието“ (λεξικό ποίον ενεργείας, γραμματικό ποίον ενεργείας), като добавят, че се използват още и термините „οψη“ или „άποψη“ (вид, аспект) (Klairis, Babiniotis 2005: 460).

2.8. Огромен е приносът в проучванията на глаголния вид в новогръцкия език на А. Мозер и нейното станало класическо вече първо цялостно

изследване на аспекта и аспектуалността в новогръцкия език „Характер на действието и вид на глагола“ (Mozer 1994). В хода на постепенното преодоляване на традиционната граматична терминология става и изясняването на морфологичните и семантични параметри на категорията вид. А. Мозер се връща отново към аспектуалните и темпоралните отношения в гръцкия език (вж. Mozer 2007, 2009) в един опит за глобално „разчистване“ на проблемните неясноти, свързани с тълкуването и представянето на категориите вид и време. Като се опира върху данни от развитието на езика в диахрония, започвайки от ранногръцкия, през омирическият, класическият и елинистичният гръцки, до византийския и ранния новогръцки, авторката описва паралелните процеси на постепенна и бавна граматикализация на двете категории.

3. Концептуална и терминологична неустановеност

Въпреки направените стъпки, в гръцката лингвистика все още продължават да бъдат в употреба напълно неподходящи термини: глаголните форми, традиционно наричани „времена на глагола“, всъщност кодират не само темпорални значения (Tsangalidis 2014: 415). Както многозначително подчертава същият автор: „непрозначната терминология на глаголните категории е вероятно по-малкото зло, зад което се крият сериозните проблеми на традиционния анализ“ (Tsangalidis, пак там). „Обичайните виновници“ за битувания в съвременната гръцка лингвистика хаос са както консерватизмът на граматичните описания, така и респектиращата граматична традиция на класическите езици (вж. Mozer 2009, Tsangalidis 2013, 2014).

В традиционната новогръцка граматика двете видови основи се описват като „сегашна“ и „аористна“ основа. Категорията вид не се разглежда или се споменава мимоходом. Тези традиционни подходи, както и използваните от тях понятия, се „увековечават“ от школските граматики, в които не се отделят темпоралните, аспектуалните и лексикалните значения (Tsangalidis 2014: 417–420). Но в най-новите изследвания от последните години напълно се изоставят термините, насочващи към сегашната или аористната основа, защото конотират темпорални разлики, които не винаги присъстват в семантиката на глаголните форми (в подчинителни и императивни конструкции и т.н.) (вж. напр. Psaltou-Joycey 2005, Sioupi 2009, Tsangalidis 2012, 2013).

От друга страна, сред авторите, отделящи вида като самостоятелна глаголна категория, се поражда разногласие по отношение на превода на термина „aspect“. В граматиките на Клерис и Бабиньотис (Klairs, Babiniotis 2005), Холтон, Макридж и Филипаки-Варбуртон (Holton, Mackridge, Filippaki-Warburton 1997), както и в гръцкия превод на *Речника*

на лингвистичните термини на Дейвид Кристал (Krystal 2003), се използва терминът „ποιόν ενεργείας“ (характер на действието) или „γραμματικό ποίον ενεργείας“ (граматичен характер на действието). Предлагани са още „άποψη“ (гледна точка, вид) (Mozer 1994), όψη (вид) (Veloudis 2010) и „τρόπος ενεργείας“ (начин на действието) (вж. Tsangalidis 2013, 2014: 416).

Картината става все по-неясна, ако се вземе предвид, че в различни публикации у едни и същи автори са в алтернативни употреби различни термини (с разлики в индивидуалните публикации или в съавторство): във всеки случай, „[...] за много автори е напълно приемливо да се споменават два или повече термина паралелно: „Ποίον ενεργείας ή όψη ή τρόπος (качество, или вид/аспект или начин на действието) представлява морфологична категория, свързана с начина, по който говорещото лице представя дали действието, заявено от глагола, като завършено или като процес в развитие, като уникален факт и т.н.“ (Hadzhisavidis 2009: 221, цит. по Tsangalidis 2014: 416). Терминологичните разногласия и спорове не се ограничават само в училищните граматики, а съпътстват почти всяка публикация по проблемите на глаголния вид (Tsangalidis 2014: 416).

В речника на Г. Бабиньотис се диференцират категориите „λεξικό ποίον ενεργείας“ (лексикален характер на действието) и „γραμματικό ποίον ενεργείας“ (граматичен характер на действието), с уговорката, че за изразяването на последния са в употреба още термините άποψη (aspect) и όψη (view). (вж. Babiniotis 2008: 1437). А. Мозер пък (Mozer 1994: 34–35) е категорична за налагането на термина „άποψη“ като най-подходящ.

Неяснота има и по отношение на термините, отговарящи на основните признаци на двата вида. Основното деление се представя като различие между „τέλειο και ατελές ποίον ενεργείας“ (свършен и несвършен характер на действието) (Klairis, Babiniotis 2005), или като разлика между „εξακολουθητικό“ (продължително) и „στιγμιαίο“ (моментно) действие (във всички учебни граматики до 2009 г., вж. Tsangalidis 2014: 422).

1.1. Вид и начин на действие

Поради близостта си двете категории дълго са се преплитали в описанието на езика. В гръцката лингвистика продължава да се обсъжда необходимостта от диференциране на граматичната категория όψη (вид) и лексикалната (когнитивната) ποίον ενεργείας (характер на действието). Аристотеловата традиция („Аристотелов аспект“ по Binnick 1991: 170–172) определя основните направления на западноевропейската аспектология, чиито различни страни и елементи биват прилагани от по-голямата част от изследователите на гръцкия глаголен вид (Mozer 1994, Klairis, Tsangalidis 2003, Babiniotis 2005, Vunchev 2007, Sioupi 2009). Отново се сблъскваме с концептуално и терминологично разнообразие: в граматиката на Клерис и Бабиньотис (Klairis, Babiniotis 2005: 460) се говори за

„лексикално–граматичен характер на действието“ (λεξικο-γραμματικό ποίόν ενέργειας). Категорично се обявява за разделението на двете категории А. Мозер, подчертавайки, че между тях има явни и много съществени взаимни влияния на основата на понятието за пределност (Mozer 1994: 72–98, 125–136). А. Мозер анализира настъпателния ход на постепенното освобождаване на вида от начина на действие. В исторически план съотношенията между двете категории се променят значително. В Омировите текстове глаголните форми зависят изключително от лексикалния начин на действието, не се образуват от всички глаголи, системата е все още лексикална, а не граматична. Но още у Омир се наблюдават тенденции, които се стабилизират през класическия период и постепенно довеждат до граматикализация на определени признаци на начина на действие и до засилената употреба на глаголи с определен начин на действие в определени контексти (Mozer 2007: 292–293).

1.2. Двучленна или тричленна опозиция?

Един от сериозните въпроси е този за броя на членовете в аспектуалната опозиция на новогръцкия език. Отпадането на синтетичния перфект и загубата на третата глаголна основа, което означава, че системата от тричленна остава двучленна, е една от основните разлики между класическия старогръцки и новогръцкия език по отношение на аспектуалната система (Mozer 2007: 289). Разгаря се спор във връзка с въпроса дали притежава или не гръцкият перфект своя „перфектова аспектуална стойност или няма нито темпорална, нито аспектуална стойност“ (Setatos 1984: 101–113). А. Дзардзанос не е убеден в различната същност на перфекта, тъй като с отслабено перфектно значение често се употребява вместо аорист или се редува с него (Dzardzanos 1996: 278). За синонимия между перфекта и аориста говори и П. Макридж (Mackridge 1990: 207). А. Мирамбел отбелязва, че перфектът се образува от аористната основа, но въпреки това го отделя като отделен „аспект“, сам по себе си представляващ система от наклонения и времена (Mirambel 1988: 125). В новогръцката граматика на Клерис и Бабиньотис (Klairis, Babiniotis 2005) също се признава наличието на трети член на опозицията – „перфектов“ аспект. За разлика от споменатите автори, А. Мозер е категорична, че гръцкият перфект не принадлежи към междуезиковата категория на перфекта, или най-малкото не представлява неин прототипен член, тъй като му липсва характерният семантичен елемент на връзката на миналото с настоящето. Има явно изразено темпорално измерение, бивайки придружаван от намек за времева отдалеченост, което го отличава от аориста, и едно също така явно аспектуално измерение, но категорично го отнася към перфективните форми (Mozer 1994: 51, 2009: 117–125). Въпреки превеса на тези схващания, новогръцкият перфект по „историческа инерция“ продължава

да бъде разглеждан като трети член на аспектуалната опозиция: в голяма част от учебните пособия се представят продължителен, моментен и „перфектов“ вид.

Въпреки значителните стъпки към по-голяма пълнота в описанието на категориите, направени в най-новите грамматики на новогръцкия език, положените усилия, както показват излезлите напоследък учебници, все още не са дали желанния резултат (вж. Tsangalidis 2012: 1165).

4. Заключение

В статията сбито и синтезирано бе проследено развитието на концепцията за глаголният вид в гръцкия език, следвайки спиралата на развитието на аспектологичните изследвания в гръцкото езикознание. Обърнато бе специално внимание на безспорно прогресивния ход в изучаването на гръцкия глаголен аспект, като бяха отчетени мястото и ролята на основните трудове в тази област. Не бихме могли да претендираме за изчерпателност, тъй като оставяме встрани още толкова поне граматични описания и множество нови изследвания, появили се в последните години.

Едновременно с това бяха разгледани проявите на силно антагонистичните отношения между модерната лингвистика и дълбоко вкоренената класическа граматическа традиция, която по историческа инерция продължава да диктува подходите и да налага терминологията си. Отърсването от традицията, задача непосилна за граматиките, се оказва по силите само на езиковеди, придобили лингвистична подготовка навън и внесли оттам модерни модели на анализ. Въпреки зачестилите през последните десетилетия сериозни лингвистични изследвания върху аспекта, категорията остава поле на съткновения между „стари и млади“, пространство на теоретични противоречия и терминологични неустановености.

REFERENCES / БИБЛИОГРАФИЯ

- Aristotelis 1048b. *Metafisika*, 18–36. [Αριστοτέλης 1048b, *Μεταφυσικά* 18–36].
- Babiniotis G., P. Kontos 1967. *Sinchroniki grammatiki tis Kinis Neas Ellinikis. Theoria kai askisis*. Athina. [Μπαμπινιώτης Γ., Π. Κοντός 1967. *Συνγχρονική γραμματική της Κοινής Νέας Ελληνικής. Θεωρία και ασκήσεις*. Αθήνα].
- Baudouin-Motsiou, V. 2012. *Selides apo tin Istoria tis Glossologias*. Athna: Ekdosis Grigori. [Baudouin-Μότσιου, Β. 2012. *Σελίδες από την Ιστορία της Γλωσσολογίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη].
- Binnick, R. 1991. *Time and the Verb: A Guide to Tense and Aspect*. Oxford: Oxford University Press.
- Chatzisavvidis, S. & A. Chatzisavvidou 2009. *Grammatiki neas ellinikis glossas (A', V', G' Gymnasiou)*. Athina: OEDV & Ellinika Grammata. [Χατζησαββίδης, Σ. & Α.

- Χατζησαββίδου. 2009. *Γραμματική νέας ελληνικής γλώσσας (Α', Β', Γ' Γυμνασίου)*. Αθήνα: ΟΕΔΒ & Ελληνικά Γράμματα].
- Chertkova, M. Yu. 2005. *Tipologiya kategorii vida / aspekta v raznostrukturnykh yazykakh mira*. Dissertatsiya na soiskaniye uchenoy stepeni doktora filologicheskikh nauk. Moskva. [Черткова, М. Ю. 2005. *Типология категории вида / аспекта в разноструктурных языках мира*. Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук. Москва].
- Holton, D., P. Mackridge & E. Filippaki-Warbuton 1999. *Grammatiki tis ellinikis glossas*. Athina: Patakis. [Holton, D., P. Mackridge & E. Φιλιππάκη-Warbuton, 1999. *Γραμματική της ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: Πατάκης].
- Klairs, Ch., G. Babiniotis (se synergasia me tous Am. Mozer, Aik. Bakakou-Orfanou, St. Skopetea) 2005. *Grammatiki tis Neas Ellinikis. Domoleitourgiki – Epikoinoniaki*. Athina: Ellinika Grammata. [Κλάιρης, Χ. και Γ. Μπαμπινιώτης (σε συνεργασία με τους Αμ. Μόζερ, Αικ. Μπακάκου-Ορφανού, Στ. Σκοπετέα) 2005. *Γραμματική της Νέας Ελληνικής. Δομολειτουργική – Επικοινωνιακή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα].
- Krystal, D. 2003. *Lexiko Glossologias kai Fonitikis*. Athina: Ekdoseis Pataki. [Κρύσταλ, Ντέιβιντ. 2003. *Λεξικό Γλωσσολογίας και Φωνητικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκης].
- Law, V. 2003. *The history of linguistics in Europe. From Plato to 1600*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mackridge, P. 1985 (1990). *I Neoelliniki glossa. Perigrafiki analysi tis neoellinikis koinis*. Athina: Patakis. [Mackridge, P. 1985 (1990). *Η Νεοελληνική γλώσσα. Περιγραφική ανάλυση της νεοελληνικής κοινής*. Αθήνα: Πατάκης].
- Mirambel, A. 1988. *I Nea Elliniki Glossa. Perigrafi kai analysi*. Thessaloniki, Aristoteleio Panepistimio Thessalonikis, Institutouto Neoellinikon Spoudon, Idryma M. Triantafyllidi. Metafrasi Stamati K. Karatza. [Mirambel, A. 1988. *Η Νέα Ελληνική Γλώσσα. Περιγραφή και ανάλυση*. Θεσσαλονίκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη. Μετάφραση Σταμάτη Κ. Καρατζά. (Titre de l'original: La langue grecque moderne. Description et analyse, 1959, Paris: Klincksieck)].
- Mozer, A. 1994. *Poion kai apopseis tou rimatos*. Seira Aytotelon Dimosievmaton Periodikou Parousia, ar. 30. Athina: Ethniko kai Kapodistriako Panepistimio Athinon. [Μόζερ, Α. 1994. *Ποιόν και απόψεις του ρήματος*. Σειρά Αυτοτελών Δημοσιευμάτων Περιοδικού Παρουσία, αρ. 30. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών].
- Mozer, A. 2007. *Apopsi, chronos kai istoria. Meletes gia tin elliniki glossa* 27, (2007), 289–299. [Μόζερ, Α. 2007. *Άποψη, χρόνος και ιστορία. Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 27, (2007), 289–299.
- Mozer, A. 2009. *Apopsi kai chronos stin istoria tis Ellinikis*. Seira Aftotelon Dimosievmaton Periodikou Parousia, ar. 79. Athina: Ethniko kai Kapodistriako Panepistimio Athinon. [Μόζερ, Α. 2009. *Άποψη και χρόνος στην ιστορία της Ελληνικής*. Σειρά Αυτοτελών Δημοσιευμάτων Περιοδικού Παρουσία, αρ. 79. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών].
- Psaltou-Joycey A. 2005. *I leitourgia tis rimatikis opsis kata tin anafora sto parelthon*. In: *Proceedings of the 6th International Conference of Greek Linguistics*, Vol. I, University of Crete, Rethymno, 453–461. [Ψάλτου-Joycey A. 2005. *Η λειτουργία της ρηματικής όψης κατά την αναφορά στο παρελθόν*. In: *Proceedings of the 6th International Conference of Greek Linguistics*, Vol. I, University of Crete, Rethymno, 453–461].

- Seiler, H. 1952. *L'aspect et le temps dans le verbe neo-grec*. Paris: „Les Belles Lettres“.
- Setatos, M. 1984. O parakeimenos stin koini neoelliniki. *Meletes gia tin Elliniki Glossa* 4, (1984), 101–113. [Σετάτος, Μ. 1984. Ο παρακείμενος στην κοινή νεοελληνική. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 4, (1984), 101–113].
- Sioupi, A. 2009. O epirrimatikos prosdiorismos diärkeias «se X ora». *Meletes gia tin elliniki glossa* 29 (2009), 221–235. [Σιούπη, Α. 2009. Ο επιρρηματικός προσδιορισμός διάρκειας «σε Χ ώρα». *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 29 (2009), 221–235].
- Tonnet, H. 1986. Simeioma gia tous tropous energeias (aspects) sta Nea Ellinika. *Glossa* 12, 15–20. [Tonnet, H. 1986. Σημείωμα για τους τρόπους ενέργειας (aspects) στα Νέα Ελληνικά. *Γλώσσα* 12, 15–20].
- Triantafyllidis M. 1941 (1993). *Neoelliniki grammatiki (tis Dimotikis)*. Thessaloniki: Institutouto Neoellinikon Spoudon, Idryma M. Triantafyllidi. [Τριανταφυλλίδης Μ. 1941 (1993). *Νεοελληνική γραμματική (της Δημοτικής)*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη].
- Tsangelidis, A. 2002. Gia tous «chronous» tou neoellinikou rimatos. *Meletes gia tin Elliniki glossa* 22 (2002), 647–658. [Τσαγγαλίδης, Α. 2002. Για τους «χρόνους» του νεοελληνικού ρήματος. *Μελέτες για την Ελληνική γλώσσα* 22 (2002), 647–658].
- Tsangelidis A., E. Koutoupi-Kiti 2003. Rimatiki opsi kai epitelestikotita. *Proceedings of the 6th Internatinal Conference of Greek Linguistics. Rethymno* (2003), 437–445. At <http://www.philology.uoc.gr/conferences/6thICGL/ebook/default.htm> (accessed 15.09.2018). [Τσαγγαλίδης Α., Ε. Κουτούπη-Κιτή 2003. Ρηματική όψη και επιτελεστικότητα. *Proceedings of the 6th Internatinal Conference of Greek Linguistics. Rethymno* (2003), 437–445].
- Tsangelidis, A. 2012. Rimatikes Katigories gia tin perigrafi tis Neas Ellinikis: Chronoi, Egkliseis kai ti allo. In: Z. Gavrilidou, A. Efthymiou, E. Thomadaki, P. Kambakis-Vougiouklis (epim.), *Selected Papers of the 10th International Conference of Greek Linguistics*. Komotini: Dimokriteio Panepistimio Thrakis, 1164–1169. [Τσαγγαλίδης, Α. 2012. Ρηματικές Κατηγορίες για την περιγραφή της Νέας Ελληνικής: Χρόνοι, Εγκλίσεις και τι άλλο;. In: Z. Gavrilidou, A. Efthymiou, E. Thomadaki, P. Kambakis-Vougiouklis (επιμ.), *Selected Papers of the 10th International Conference of Greek Linguistics*. Κομοτηνή: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, 1164–1169].
- Tsangelidis, An. 2013. To rimatiko systima tis neas ellinikis: zitimata orologias kai perigrafis. Arthro sto plaisio tou programmatos «Diadromes sti didaskalia tis neas ellinikis se alloglossous stin Ellada». Thessaloniki: Kentro Ellinikis Glossas. [Τσαγγαλίδης, Αν. 2013. Το ρηματικό σύστημα της νέας ελληνικής: ζητήματα ορολογίας και περιγραφής. Άρθρο στο πλαίσιο του προγράμματος «Διαδρομές στη διδασκαλία της νέας ελληνικής σε αλλόγλωσσους στην Ελλάδα». Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας]. At <http://elearning.greek-language.gr/mod/resource/view.php?id=271> (accessed 15.09. 2018).
- Tsangelidis A. 2014. Poio(tita) tis energeias kai rimatiki opsi stis scholikes grammatikes tis ellinikis. *Meletes gia tin elliniki glossa* 34 (2014), Thessaloniki: Kyriakidi, 431–443. [Τσαγγαλίδης Α. 2014. Ποιό(τητα) της ενέργειας και ρηματική όψη στις σχολικές γραμματικές της ελληνικής. *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 34 (2014), Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη, 431–443].
- Tsopanakis, A. 1994. *Neoelliniki grammatiki*. Thessaloniki: Kyriakidis. [Τσοπανάκης, Α. 1994. *Νεοελληνική γραμματική*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη].

- Tzartanos, A. 1996. *Neoelliniki syntaxis (tis koinis dimotikis)*. t. A', Thessaloniki: Kyriakidis. [Τζάρτζανος, Α. 1996. *Νεοελληνική σύνταξις (της κοινής δημοτικής)*. τ. Α', Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης].
- Tzevelekou, M. 1987. Chronos, rimatiki opsi kai poion energieas. Plevres ton scheseon tous. *Meletes gia tin Elliniki Glossa* 8 (1987), 369–388. [Τζεβελέκου, Μ. 1987. Χρόνος, ρηματική όψη και ποιόν ενέργειας. Πλευρές των σχέσεων τους. *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 8 (1987), 369–388].
- Tzevelekou, M., A. Tsangalidis, A. Psaltou-Joycey 2012. *To chroniko systima tis Neas Ellinikis. Meletes apo ti skopia tis ellinikis os xenis glossas*. Athina: Ekdoseis Pataki. [Τζεβελέκου, Μ., Α.Τσαγγαλίδης, Α. Ψάλτου-Joycey. 2012. *Το χρονικό σύστημα της Νέας Ελληνικής. Μελέτες από τη σκοπιά της ελληνικής ως ξένης γλώσσας*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη].
- Veloudis, G. 2010. *Apo ti simasiologia tis ellinikis glossas: Opseis tis epistimikis tropikotitas*. Thessaloniki: Institouto Neoellinikon Spoudon (Idryma Manoli Triantafyllidi. [Βελούδης, Γ. 2010. *Από τη σημασιολογία της ελληνικής γλώσσας: Όψεις της επιστημικής τροπικότητας*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη].
- Vunchev, B. 2007. *Aspektualnite harakteristiki v novogratskiya ezik – sredstva za izrazyavane i semantika*. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“ [Вунчев, Б. 2007. *Аспектуалните характеристики в новогръцкия език – средства за изразяване и семантика*. София: УИ „Св. Климент Охридски“].

Гл. ас. д-р Христина Марку
Тракийски университет „Демокрит“
Κατeδpa „Гръцка φιλoλoγiα“
Κoмoтiни, Γърция
e-mail: cmarkou@bscc.duth.gr

Senior assistant Hristina G. Marku, Ph.D.
Department of Modern Greek
Democritus University of Thrace
Komotini, Grece